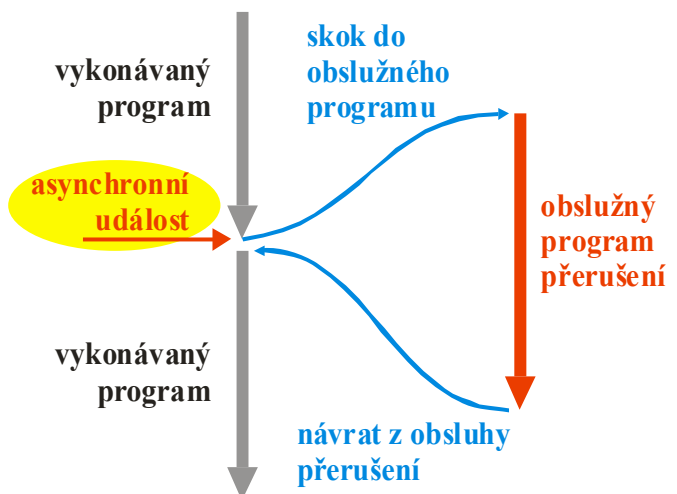

Přerušovací systém

Přerušování

- Při výskytu určité události procesor přerušuje vykonávání „hlavního“ programu a začne vykonávat obslužnou proceduru pro danou událost.
- Po dokončení obslužné procedury pokračuje výpočet „hlavního“ programu.

Typy přerušení

- Vnější přerušení
 - Událost nastane mimo procesor (např. ve V/V řadiči).
 - Indikace vzniku události je do procesoru zavedena speciálním přerušovacím signálem.
- Vnitřní přerušení
 - Událost nastane přímo v procesoru (dělení nulou, trap, výpadek stránky, programové přerušení, činností vestavěných periférií, ...).

Maskovatelná a nemaskovatelná přerušení:

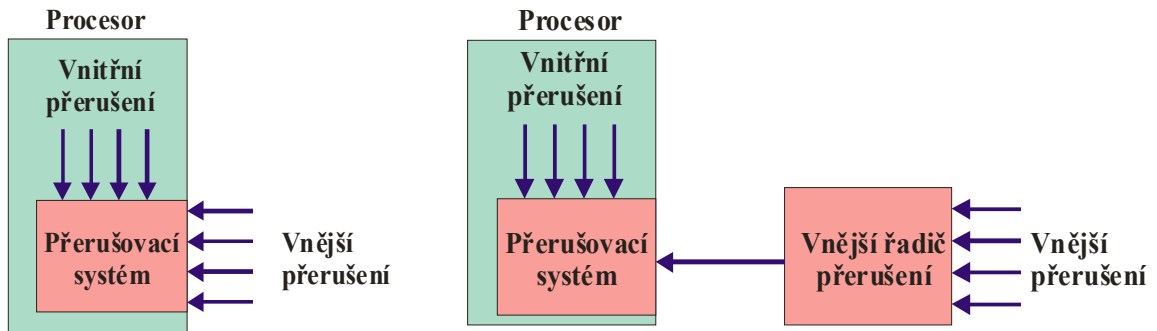
- **Maskovatelná přerušení:** Lze je programově (nastavením určitého registru v CPU resp. speciální instrukcí) povolit nebo zakázat.
- **Nemaskovatelná přerušení:** Nelze je zakázat, tj. jsou vždy povolena.

Požadavky na přerušovací systém

1. Globální povolení nebo zákaz všech přerušení (kromě NMI).
2. Selektivní povolování/zákaz jednotlivých přerušení.
3. Prioritní systém – povolení pouze přerušení s určitou prioritou.
4. Prioritní systém – při současném vzniku více přerušení se nejprve obslouží přerušení s nejvyšší prioritou.
5. Vazba každého přerušení na příslušný obslužný program.
6. Možnost vnořených přerušení.

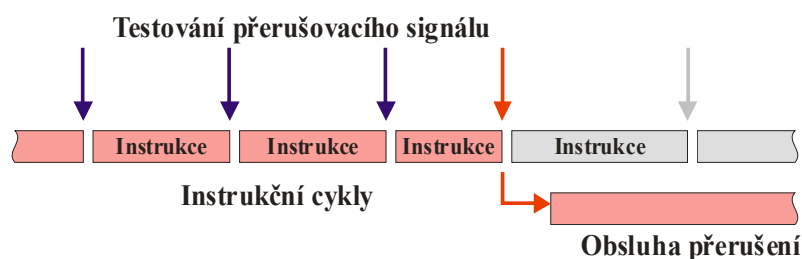
Řadič přerušení

- Řadič vnějších přerušení může být kompletně vestavěn v procesoru (např. H8S),
- nebo může být připojen jako samostatný obvod (k přerušovacímu systému procesoru).

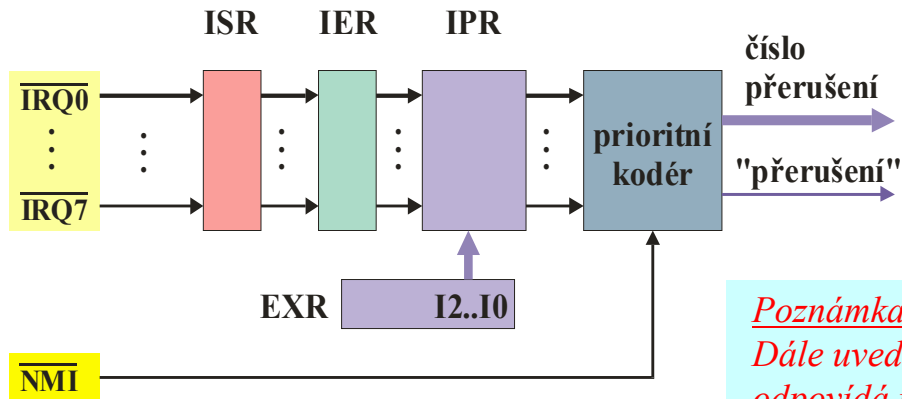
Uplatnění přerušení

- Aktivita požadavku na přerušování se testuje vždy po dokončení instrukce.
 - Není-li požadavek na přerušování aktivní, pokračuje procesor další instrukcí.
 - Je-li požadavek na přerušování aktivní (a přerušování jsou povolena), zahájí se operace pro jeho obsluhu.
- Ve speciálních případech (výpadek stránky, porušení ochrany paměti – ne u H8S) může přerušování nastat i v průběhu provádění instrukce.

Přerušovací systém procesoru H8S (1)

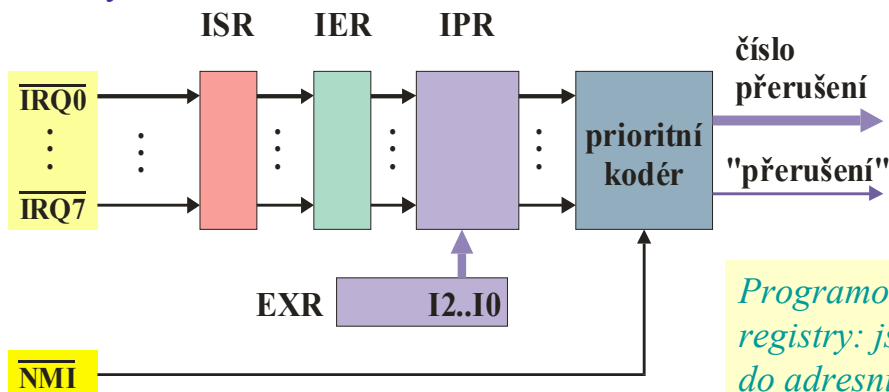
- Několik desítek vnitřních přerušení (*nebudeme je dále uvažovat*).
- 8 vnějších přerušení ($\overline{\text{IRQ7}}$ - $\overline{\text{IRQ0}}$).
- Nemaskovatelné přerušení ($\overline{\text{NMI}}$).

*Poznámka:
Dále uvedený popis
odpovídá přerušení v
MODE 2.*

Použití registrů přerušovacího systému

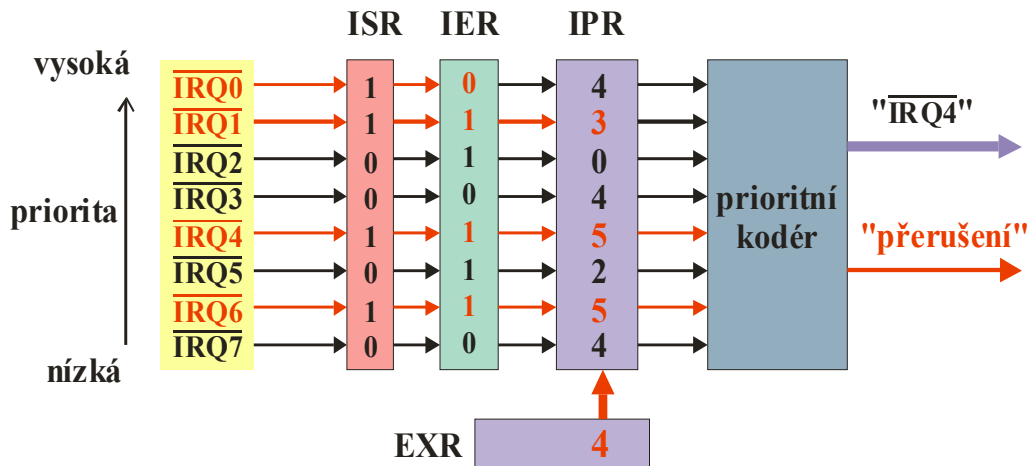
- **ISR** – Nastavuje se automaticky, ale lze jej modifikovat i programově.
- **IER** – Nastavuje se programově podle potřeby.
- **IPR** – Nastavuje se programově podle potřeby.
- **EXR** – Nastavuje se programově, při obsluze přerušení se modifikuje automaticky.

*Programově přístupné
registry: jsou mapovány
do adresního prostoru
paměti.*

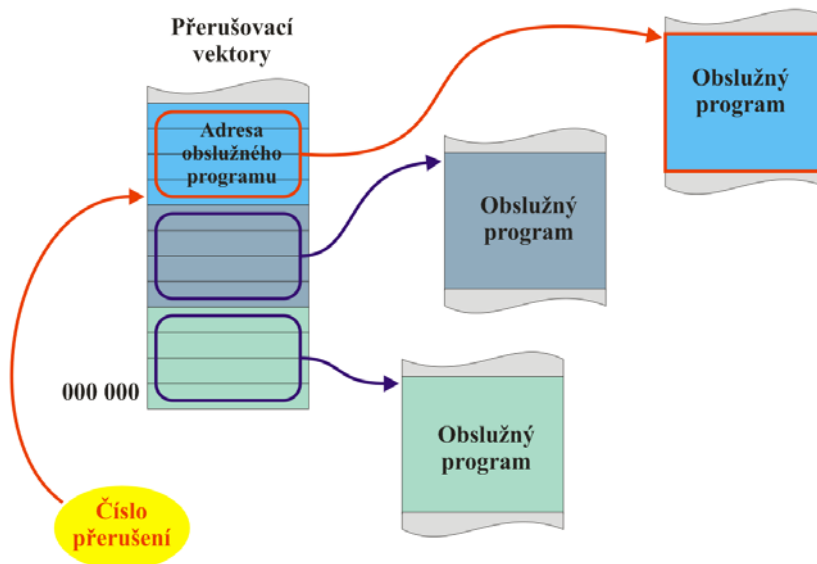
Přerušovací systém procesoru H8S (2)

- **ISR** – registr aktivních žádostí o přerušení.
- **IER** – Povolení jednotlivých přerušení (1 = povoleno, 0 = zakázáno).
- **IPR** – Priorita přerušení (0 = nízká, 7 = vysoká).
- **EXR** – Bity **I2..I0** indikují úroveň povolených přerušení (musí být $IPR > EXR$, tj. při $EXR = 7$ jsou přerušení zakázána).

Určení adresy obslužného programu (H8S)

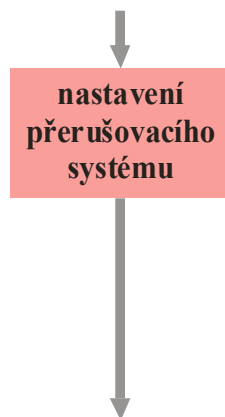
- Na začátku paměti je tabulka s adresami obslužných programů.
- Každé přerušení má pevně přidělenou určitou položku v tabulce.

Obsluha přerušení (H8S) (1)

1. Inicializace přerušovacího systému

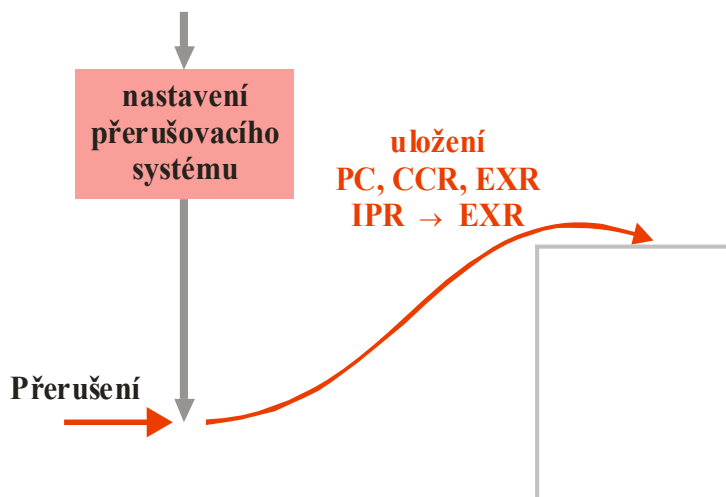
- nastavení periferních řadičů,
- nastavení priorit,
- povolení přerušení.

Obsluha přerušení (H8S) (2)

2. **Hardwarově** provedené operace při vzniku přerušení:

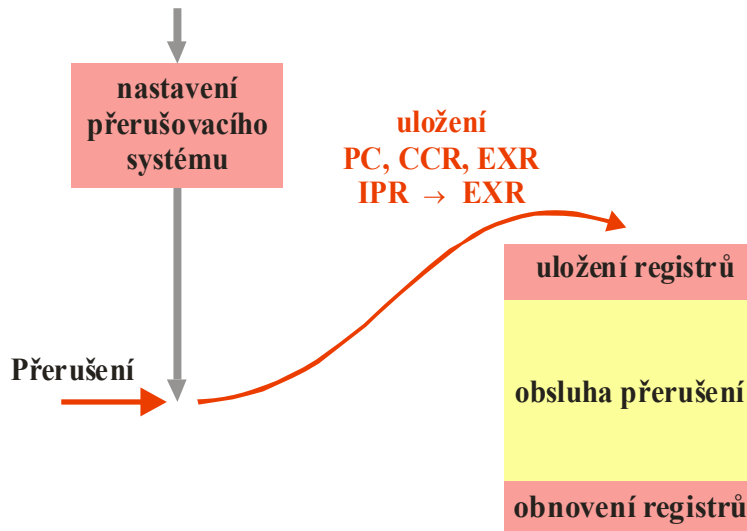
- uložení PC, CCR a EXR do zásobníku,
- nastaví se IPR → EXR,
- přečte se příslušný přerušovací vektor z paměti a podle něj se nastaví PC.

Obsluha přerušování (H8S) (3)

3. **Softwarově** provedené operace v obslužné proceduře přerušování:

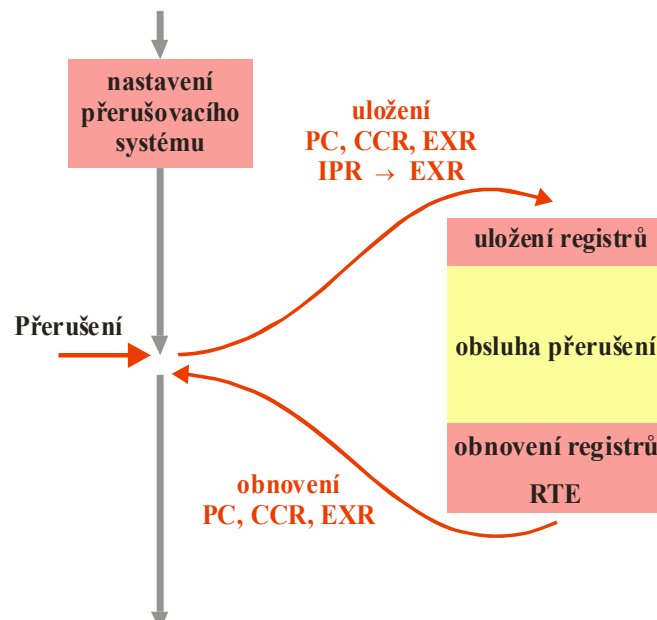
- uložení používaných registrů do zásobníku,
- obsluha přerušování (obsluha V/V řadiče, ...),
- obnovení obsahu uložených registrů.

Obsluha přerušování (H8S) (4)

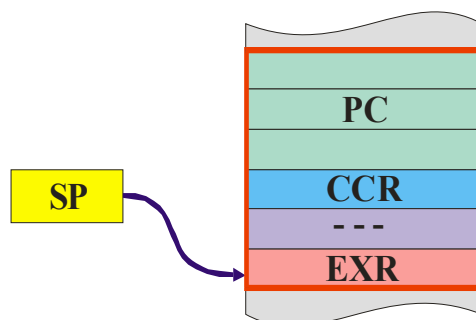
4. Provedení instrukce RTE na konci obslužného programu:

- ze zásobníku se postupně vybere a obnoví původní stav EXR, CCR, PC (provede se **hardwarově**).

Obsah zásobníku při obsluze přerušení (H8S)

- Do zásobníku se při obsluze přerušení hardwarově uloží:
 - PC (3 byte),
 - CCR (1 byte),
 - EXR (1 byte, 1 byte zásobníku je nevyužit).
- V obslužné proceduře se na začátku programově ukládají (a na konci obnovují) používané registry.

Detaily časování přerušení u H8S

- Spuštění obslužného programu:
 - Uložení PC, CCR a EXR do zásobníku → zápis 6 bytů,
 - Přečtení přerušovacího vektoru → čtení 4 bytů.
- Návrat z obslužného programu:
 - Čtení instrukce RTE → čtení 4 bytů.
 - Provedení RTE (obnovení EXR, CCR, PC) → čtení 6 bytů.

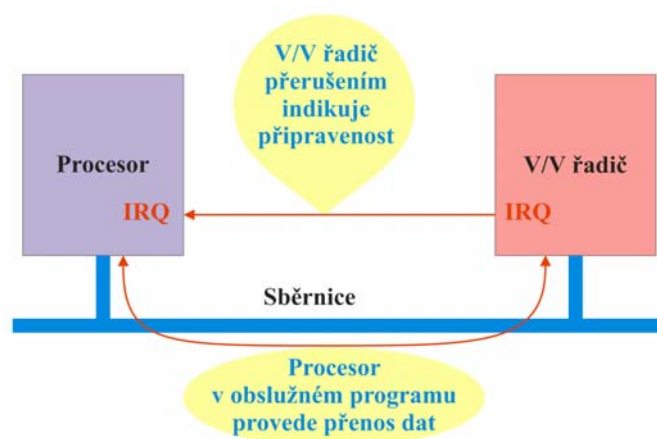

Minimální „overhead“ je **20** 8bitových nebo **10** 16bitových přístupů do paměti

- odpovídá $20 \times 3 \times 40 = 2400$ ns pro přístup 8/3 (8bitový, 3 takty),
- $10 \times 1 \times 40 = 400$ ns pro přístup 16/1 (16bitový, 1 takt).

Použití přerušování k řízení V/V operací

- Přerušování lze použít k řízení V/V operací:
 - Řadič V/V zařízení musí být navržen tak, aby indikoval připravenost speciálním signálem, který se zavede na přerušovací vstup procesoru.
 - Připravenost V/V systému k přenosu způsobí přerušování.
 - V obslužné proceduře se provede zápis/čtení dat do/z V/V řadiče.

Použití přerušování k řízení V/V operací

- Charakteristiky V/V systému s přerušováním:
 - Procesor **nemusí** periodicky testovat stav V/V systému (může provádět jiný výpočet).
 - Maximální rychlost přenosu je omezena především rychlostí reakce na přerušovací signál (vyžaduje řadu operací).

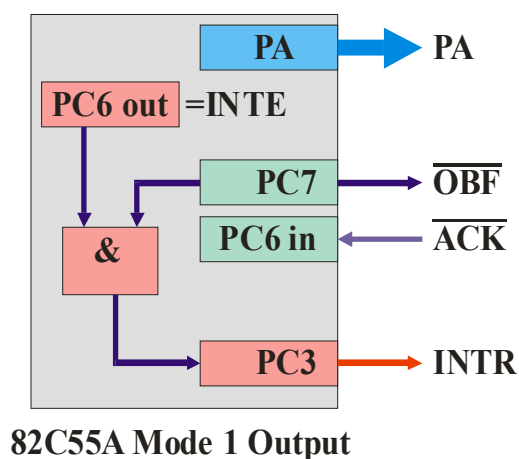

V/V systém s přerušováními je vhodný především pro pomalé přenosy „znak_po_znaku“.

Příklad použití přerušlení

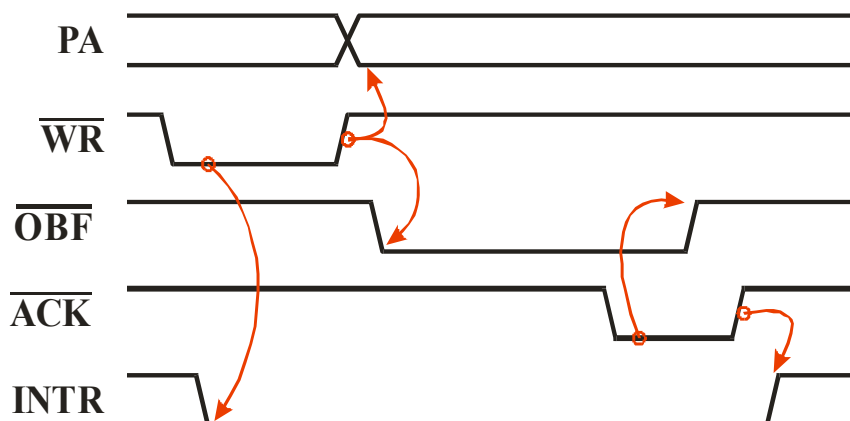
Přenos dat přes rozhraní Centronics s použitím obvodu 82C55A a s přerušením.

- Obvod 82C55A v Mode 1 (Port A):

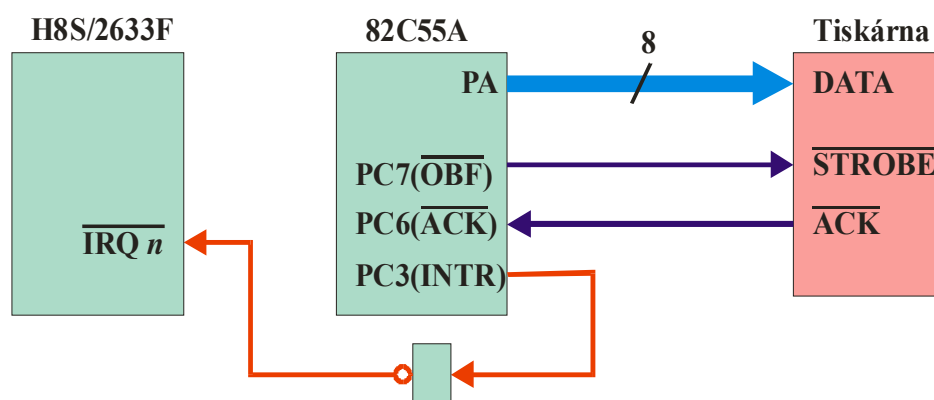

Časování 82C55A v Mode 1

- /WR = Zápis dat do Portu A (signál na sběrnici),
- /OBF = Output Buffer Full (připravenost dat pro V/V zařízení),
- /ACK = Acknowledge (potvrzení převzetí dat V/V zařízením),
- INTR = Interrupt Request (požadavek na obsluhu procesorem).

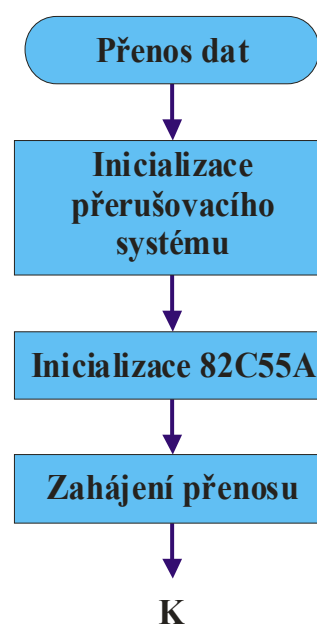
Rozhraní Centronics pomocí 82C55A

Inicializace přenosu

- Inicializace přerušovacího systému
 - nastavení přerušovacího vektoru,
 - nastavení priorit IPR a EXR,
 - nastavení typu /IRQ7 (hladinové).
- Inicializace 82C55A
 - nastavení směru přenosu Portu A,
 - nastavení Mode 1,
 - povolení přerušení v 82C55A.
- Zahájení přenosu
 - nastavení ukazatele na data,
 - povolení přerušení /IRQ7.

Poznámka: Pro přerušení použijeme vstup /IRQ7.

Přerušovací vektory u H8S

Table 5-4 Interrupt Sources, Vector Addresses, and Interrupt Priorities

- Přerušovací vektory jsou umístěny na začátku paměti.
- Přerušování IRQ7 má číslo 23 (0x17).
- Vektor pro IRQ7 je na adrese **0x0000005C**.

Interrupt Source	Origin of Interrupt Source	Vector Number	Vector Address*		Priority
			Advanced Mode	IPR	
NMI	External pin	7	H'001C		High
IRQ0		16	H'0040	IPRA6 to 4	
IRQ1		17	H'0044	IPRA2 to 0	
IRQ2		18	H'0048	IPRB6 to 4	
IRQ3		19	H'004C		
IRQ4		20	H'0050	IPRB2 to 0	
IRQ5		21	H'0054		
IRQ6	22	H'0058	IPRC6 to 4		
IRQ7	23	H'005C			
SWDTEND (software activation interrupt end)	DTC	24	H'0060	IPRC2 to 0	
WOVI0 (interval timer)	Watchdog timer 0	25	H'0064	IPRD6 to 4	
CMI	Refresh timer	26	H'0068	IPRD2 to 0	
PC break	PC break	27	H'006C	IPRE6 to 4	
ADI (A/D conversion end)	A/D	28	H'0070	IPRE2 to 0	
WOVI1 (interval timer)	Watchdog timer 1	29	H'0074		
Reserved	—	30	H'0078		
		31	H'007C		

K.D. - přednášky POT

Registry pro řízení přerušování H8S (1)

- Registry jsou mapovány do paměťového adresního prostoru.

Table 5-2 Interrupt Controller Registers

Name	Abbreviation	R/W	Initial Value	Address* ¹
System control register	SYSCR	R/W	H'01	H'FDE5
IRQ sense control register H	ISCRH	R/W	H'00	H'FE12
IRQ sense control register L	ISCLR	R/W	H'00	H'FE13
IRQ enable register	IER	R/W	H'00	H'FE14
IRQ status register	ISR	R/(W)* ²	H'00	H'FE15
Interrupt priority register A	IPRA	R/W	H'77	H'FEC0
Interrupt priority register B	IPRB	R/W	H'77	H'FEC1
Interrupt priority register C	IPRC	R/W	H'77	H'FEC2
Interrupt priority register D	IPRD	R/W	H'77	H'FEC3
Interrupt priority register E	IPRE	R/W	H'77	H'FEC4
Interrupt priority register F	IPRF	R/W	H'77	H'FEC5
Interrupt priority register G	IPRG	R/W	H'77	H'FEC6
Interrupt priority register H	IPRH	R/W	H'77	H'FEC7
Interrupt priority register I	IPRI	R/W	H'77	H'FEC8

K.D. - přednášky POT

Registry pro řízení přerušení H8S (2)

- IPRC (Interrupt Priority Register C)

Table 5-3 Correspondence between Interrupt Sources and IPR Settings

Register	Bits	
	6 to 4	2 to 0
IPRA	IRQ0	IRQ1
IPRB	IRQ2 IRQ3	IRQ4 IRQ5
IPRC	IRQ6 IRQ7	DTC
IPRD	Watchdog timer 0	Refresh timer
IPRE	PC break	A/D converter, watchdog timer 1
IPRF	TPU channel 0	TPU channel 1
IPRG	TPU channel 2	TPU channel 3
IPRH	TPU channel 4	TPU channel 5
IPRI	8-bit timer channel 0	8-bit timer channel 1
IPRJ	DMAC	SCI channel 0
IPRK	SCI channel 1	SCI channel 2
IPRL	8-bit timer 2, 3	IRQ (Default)

K.D. - přednášky POT

25

Registry pro řízení přerušení H8S (2)

- IPRC (Interrupt Priority Register C)

5.2.2 Interrupt Priority Registers A to L, O (IPRA to IPRL, IPRO)

Bit	:	7	6	5	4	3	2	1	0
		—	IPR6	IPR5	IPR4	—	IPR2	IPR1	IPR0
Initial value	:	0	1	1	1	0	1	1	1
R/W	:	—	R/W	R/W	R/W	—	R/W	R/W	R/W

K.D. - přednášky POT

26

Registry pro řízení přerušení H8S (3)

- IER (Interrupt Enable Register)

5.2.3 IRQ Enable Register (IER)

Bit	:	7	6	5	4	3	2	1	0
		IRQ7E	IRQ6E	IRQ5E	IRQ4E	IRQ3E	IRQ2E	IRQ1E	IRQ0E
Initial value :		0	0	0	0	0	0	0	0
R/W	:	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W

Bits 7 to 0—IRQ7 to IRQ0 Enable (IRQ7E to IRQ0E): These bits select whether IRQ7 to IRQ0 are enabled or disabled.

Bit n

IRQnE	Description
0	IRQn interrupts disabled (Initial value)
1	IRQn interrupts enabled

(n = 7 to 0)

Registry pro řízení přerušení H8S (4)

- ISCRH (Interrupt Sense Control Register H)

5.2.4 IRQ Sense Control Registers H and L (ISCRH, ISCLR)

ISCRH

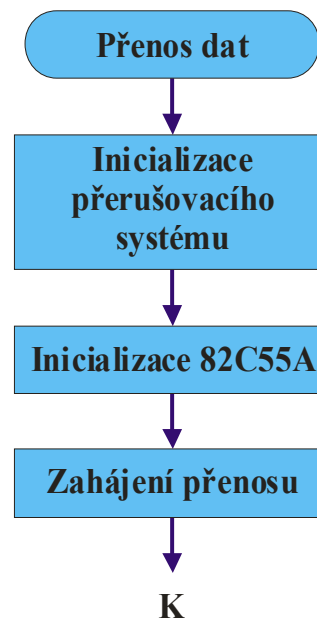
Bit	:	15	14	13	12	11	10	9	8
		IRQ7SCB	IRQ7SCA	IRQ6SCB	IRQ6SCA	IRQ5SCB	IRQ5SCA	IRQ4SCB	IRQ4SCA
Initial value :		0	0	0	0	0	0	0	0
R/W	:	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W	R/W

Bits 15 to 0

IRQ7SCB to IRQ0SCB	IRQ7SCA to IRQ0SCA	Description
0	0	Interrupt request generated at IRQ7 to IRQ0 input low level (initial value)
	1	Interrupt request generated at falling edge of $\overline{\text{IRQ7}}$ to $\overline{\text{IRQ0}}$ input
1	0	Interrupt request generated at rising edge of $\overline{\text{IRQ7}}$ to $\overline{\text{IRQ0}}$ input
	1	Interrupt request generated at both falling and rising edges of IRQ7 to IRQ0 input

Inicializace přenosu (1)

- Inicializace přerušovacího systému
 - nastavení přerušovacího vektoru,
 - nastavení priorit IPR a EXR,
 - nastavení typu /IRQ7 (hladinové).
- Inicializace 82C55A
 - nastavení směru přenosu Portu A,
 - nastavení Mode 1,
 - povolení přerušování v 82C55A.
- Zahájení přenosu
 - nastavení ukazatele na data,
 - povolení přerušování /IRQ7.

Poznámka: Pro přerušování použijeme vstup /IRQ7.

Inicializace přenosu (2)

```

.equ    BASE55, 0x600000    ;bazova adresa 82C55A
.equ    PA55,   BASE55      ;Port A
.equ    PB55,   BASE55+1    ;Port B
.equ    PC55,   BASE55+2    ;Port C
.equ    CTRL55, BASE55+3    ;Ridici registr
...
TEXT:   .asciz „AHOJ“ ;text pro tisk + 0x00
...
START:  JSR     @INIT_IRQ7  ;inicializace prerus.syst.
        JSR     @INIT55     ;inicializace 82C55A
        JSR     @OPEN_P     ;zahajeni prenosu
...
; procesor provádí výpočet, který je přerušován
; přerušním od 8255A
...
  
```

Inicializace přenosu (3)

```

INIT_IRQ7: MOV.L      #SERV_7,ER0      ;prerusovaci vektor
           MOV.L      ER0,@0x0000005C  ;na spravne misto
;
           MOV.B      @ISCRH,R0L      ;typ preruseni
           AND.B      #0x3F,R0L      ;[7..6]=00 -> hladinove
           MOV.B      R0L,@ISCRH      ;zapis
;
           MOV.B      @IPRC,R0L      ;priorita
           AND.B      #0x0F,R0L      ;nulovani [7..4]
           OR.B       #0x40,R0L      ;priorita IPR = 4
           MOV.B      R0L,@IPRC      ;zapis
;
           LDC.B      #0x03,EXR      ;priorita EXR = 3
           RTS

```

Inicializace přenosu (4)

```

INIT55:    MOV.B      #0xAF,R0L      ;PA Output Mode 1
           MOV.B      R0L,@CTRL55    ;zapis do 82C55A
           MOV.B      #0x0D,R0L      ;1 -> PC6 (povol.int.)
           MOV.B      R0L,@CTRL55    ;zapis do 82C55A *1)
           RTS
;
OPEN_P:    MOV.L      #TEXT,ER6      ;adresa textu do ER6
           MOV.B      @IER,R0L      ;povoleni IRQn
           OR.B       #0x80,R0L      ;IRQ7 povoleno
           MOV.B      R0L,@IER      ;zapis *2)
           RTS

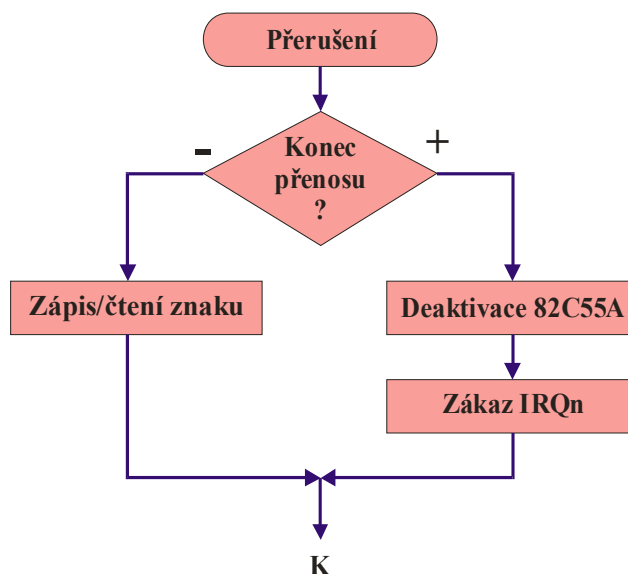
```

*1) Od tohoto okamžiku je aktivní signál INTR → IRQ7 .

*2) Po zápisu do IER nastane první přerušení .

Obsluha přerušení od 82C55A (1)

- Není-li konec přenosu:
 - zápis dalšího znaku,
 - posun pointeru.
- Na konci přenosu:
 - zákaz přerušení v 82C55A,
 - zákaz přerušení /IRQ_n v CPU.

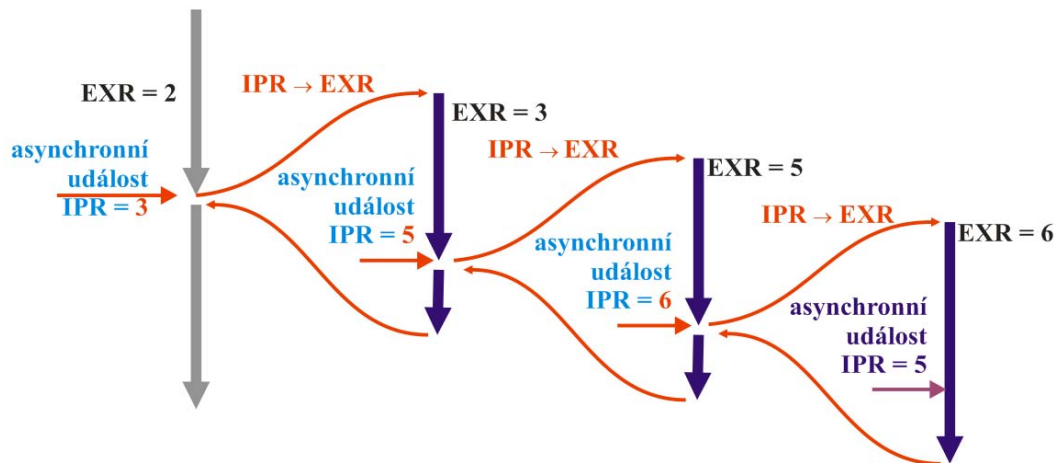
Obsluha přerušení od 82C55A (2)

```

SERV_7:  PUSH      R0                ;ulozeni R0
         MOV.B    @ER6,R0L          ;dalsi znak
         BNE     LAB01              ;neni konec
;
         MOV.B    #0x0C,R0L         ;0 -> PC6 (zakaz.int.)
         MOV.B    R0L,@CTRL55       ;zapis do 82C55A
         MOV.B    @IER,R0L          ;povoleni/zakaz IRQn
         AND.B    #0x7F,R0L         ;IRQ7 zakazano
         MOV.B    R0L,@IER          ;zapis
;      Zde by měla být indikace konce přenosu operačnímu systému apod.
         BRA     LAB02              ;na konec
;
LAB01:   MOV.B    R0L,@PA55          ;zapis znaku do PA
         INC.L    ER6                ;posunuti pointeru
LAB02:   POP     R0                 ;obnoveni R0
         RTE
  
```

Vnořená přerušení

- Obslužný program přerušení je znovu přerušen
 - při akceptování přerušení se nastaví IPR \rightarrow EXR, tj. další přerušení musí mít vyšší prioritu než právě obsluhované přerušení,
 - po dokončení obsluhy druhého přerušení pokračuje obsluha prvního přerušení.

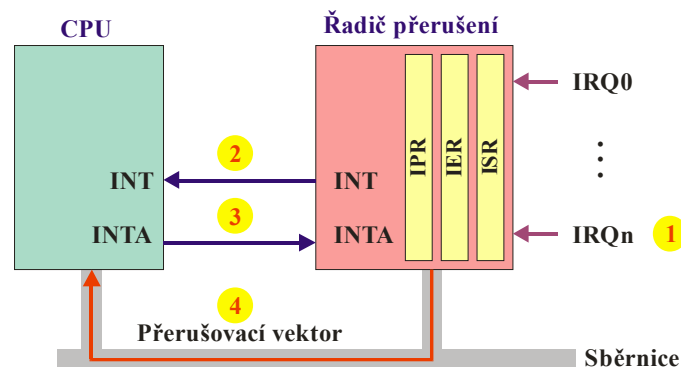

Přerušení H8S v MODE 0

- Kromě popsaného MODE 2 má H8S jednoduchý přerušovací režim MODE 0
- Priority:
 - nelze nastavit priority přerušení v registru IPR,
 - nepoužívá se registr EXR,
- Povolení/zákaz přerušení:
 - jednotlivá přerušení lze povolit/zakázat v registru IER,
 - všechna přerušení se povolují/zakazují společně bitem I v registru CCR.

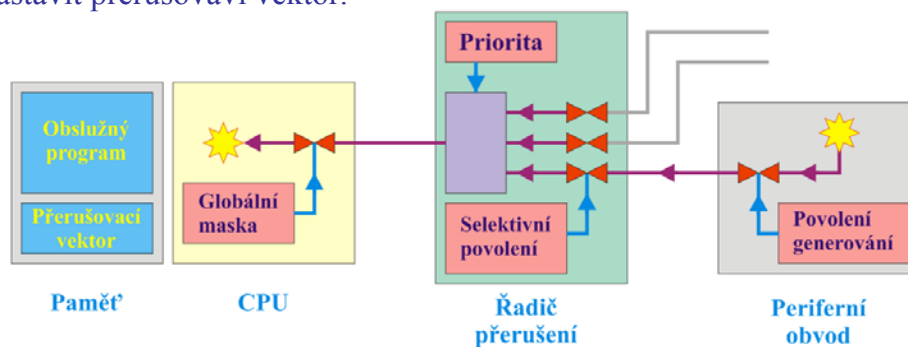
Vnější řadič přerušování

- Vnější řadič přerušování
 - obsahuje masky pro jednotlivá vnější přerušování,
 - řadí vnější přerušování podle priorit.
- Při aktivitě některého IRQ:
 1. Je aktivní IRQ_n .
 2. Je-li IRQ_n v řadiči povoleno, generuje řadič signál INT do procesoru.
 3. Jsou-li v procesoru povolena přerušování, vyšle procesor signál INTA (Interrupt Acknowledge).
 4. Řadič vyšle na sběrnici vektor s identifikací akceptovaného IRQ.

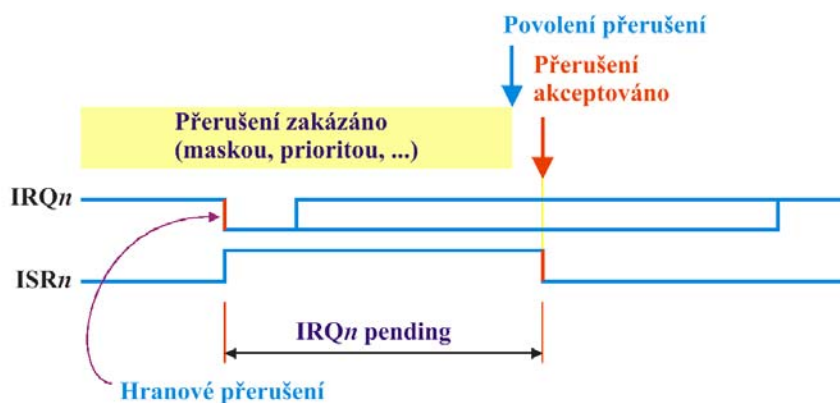
Shrnutí

- Pro aktivaci přerušování je nutné:
 1. povolit generování přerušování v periferním obvodu,
 2. povolit přerušování v řadiči přerušování,
 3. nastavit správnou prioritu přerušování,
 4. globálně povolit přerušování v CPU.
- Pro správnou obsluhu přerušování je nutné:
 1. napsat obslužný program,
 2. nastavit přerušovací vektor.

Hranové přerušení

- Přerušení se aktivuje (nastaví se ISR_n) hranou \downarrow nebo \uparrow .
- ISR_n se nuluje (automaticky) při akceptování přerušení.

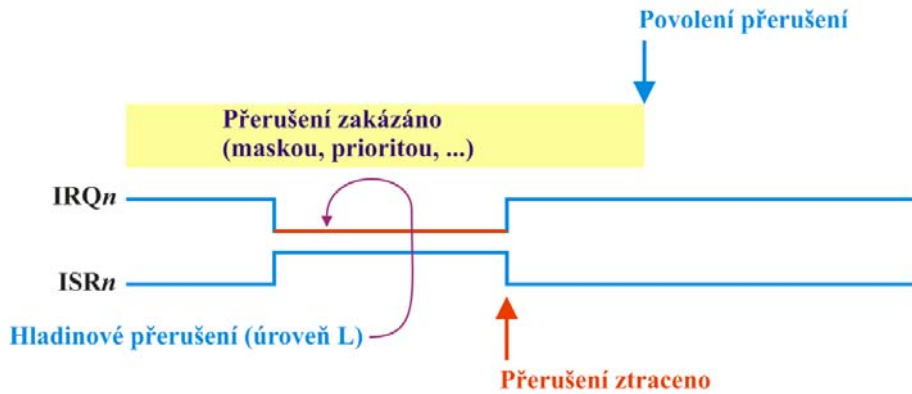
Hladinové přerušení (1)

- Přerušení se aktivuje (nastaví se ISR_n) úrovní H nebo L.
- ISR_n je aktivní až do zrušení aktivity IRQ_n (například programovou obsluhou periferie).

Hladinové přerušení (2)

- Přerušení se aktivuje (nastaví se **ISR_n**) úrovní H nebo L.
- Skončí-li aktivita **IRQ_n** před akceptováním přerušení, může se přerušení ztratit (jen u některých systémů, ne u H8S).

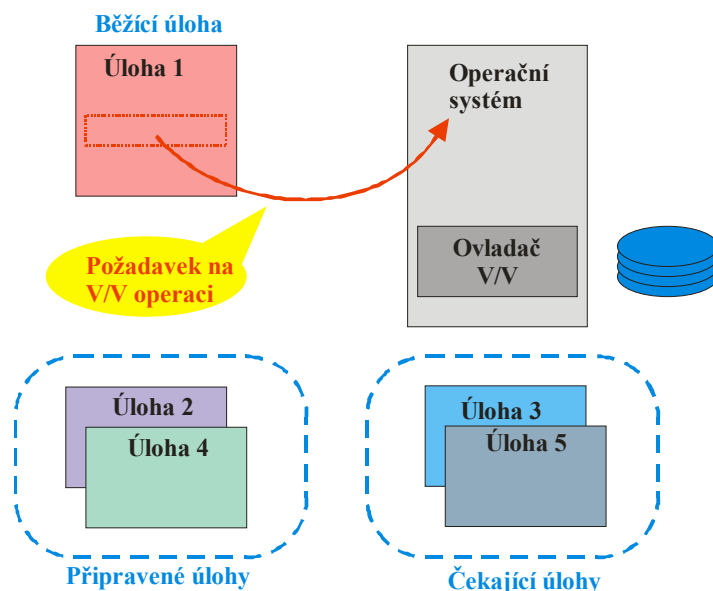

V/V operace a úlohy v OS (1)

- V/V operace obvykle řídí ovladače, které jsou součástí OS.
- Úloha musí OS požádat o provedení V/V přenosu (voláním služeb OS).

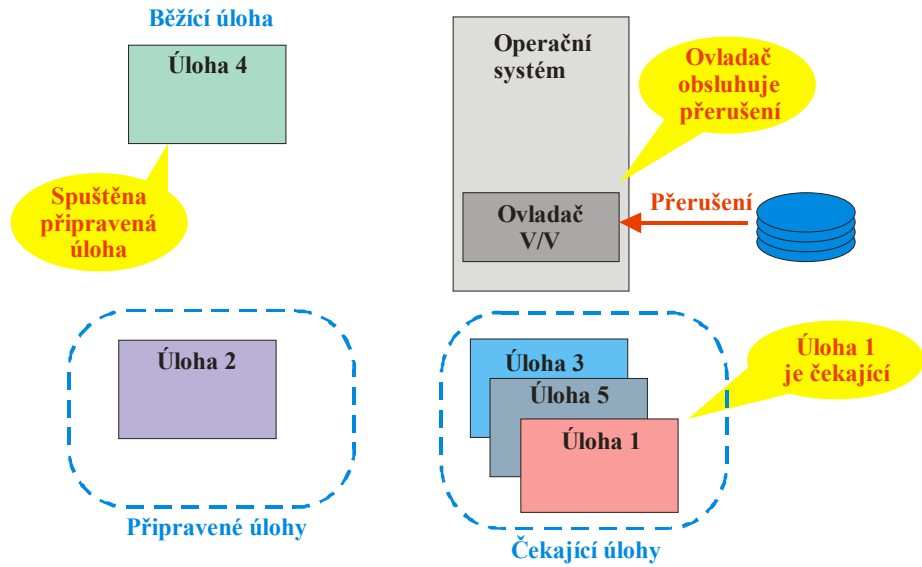
Čekající úlohy: čekají na dokončení V/V operace (nebo na jinou událost).

Připravené úlohy: jsou schopné spuštění, čekají jen na procesor.

V/V operace a úlohy v OS (2)

- Úloha, která čeká na dokončení V/V operace, je zařazena mezi čekající úlohy.
- OS spustí některou z připravených úloh.

V/V operace a úlohy v OS (3)

- Po dokončení V/V operace zařadí OS úlohu mezi připravené.

